Kirjallinen lausunto eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle
Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta VNS 7/2020 vp
MEP Miapetra Kumpula-Natri

6.4.2021

LIIKENNE- JA DIGITALISAATIO, MEPIN NÄKÖKULMIA

Verkkojen Eurooppa -väline

Euroopan parlamentti neuvotteli osaltaan paketin kahden valiokunnan, TRAN (liikenne ym) ja ITRE (energia, viestintä ym) voimin, toimin jälkimmäisen S&D neuvottelijana alusta viimekaudelta tälle kaudelle trilogien loppuun saakka. Parlamentti ja EU:n neuvosto pääsivät vihdoin maaliskuussa 2021 sopuun uudesta Verkkojen Eurooppa (CEF2) –asetuksesta vuosille 2021-2027. Verkkojen Eurooppa -väline edistää investointeja Euroopan laajuisiin ja rajat ylittäviin liikenteen, digitaalisten yhteyksien ja energian yhteyksissä. Ilman EU:n toimia mailla ei ole riittävästi kannustimia investoida erityisesti rajat ylittäviin infrastruktuurihankkeisiin.

CEF2 liitteessä Suomen päärata nostetaan EU:n ydinverkkokäytävien joukkoon, minkä johdosta pääradan kehittämiselle on mahdollista saada merkittävää EU-rahoitusta. Lisäksi Suomen liikenneyhteyksille tärkeälle Rail Baltica –rautatielle osoitetaan asetuksessa rahoitusta, toki sekin sääntöjen puitteissa hankkeen kilpailun kautta. Myös ns Turun tunnin juna sekä Kouvola-Hamina-Kotka -raideväli voivat edelleen saada rahoitusta. Rahoituksen saaminen edellyttää ennakoivaa pitkän aikavälin suunnittelua, kansallista rahoitusta ja menestyvää hanketta. Rahoitushakemuksia on aina enemmän kuin rahoitusta jaettavana, joten töitä tulee tehdä kotimaassa tuen saamisen eteen! Ja hakematta mitään ei tule.

Verkkojen Eurooppa mahdollistaa myös muun muassa nopeiden 5G-verkkojen sekä merikaapeleiden rahoittamisen. Painopisteenä energiainvestoinneissa on sisämarkkinoiden yhdentymisen ohella erityisesti älykkäät- ja digitaaliset infrastruktuuriratkaisut, jotka tukevat uusiutuviin energiamuotoihin siirtymistä ja parannettuja sähkönsiirtoyhteyksiä. Uusia fossiilisen maakaasun investointeja tuskin enää tuetaan, tämä tulee tarkemmin säädellyksi käsittelyssä olevassa TEN-E asetuksessa. Ylipäätään ohjelma haluaa mahdollistaa toimet liikenteen, digitalisuuden ja energian osalta mahdollisimman joustavaksi rahoituskokonaisuudeksi tukemaan tavoitteita yli sektoreiden.

Verkkojen Eurooppa väline vuosille 2021-2027 on yhteensä 33,7 mrd euroa, josta liikenne 25,8, energia 5,8 ja digitaaliset hankkeet 2,1 mrd euroa.

Liikenteen päästöt

Liikenteen päästöjen vähentämisessä niin selonteossa kuin hallituksen liikenteen päästöjen vähentämissuunnitelmassa on mielestäni oivallettu oikein EU-tason mahdollisuudet toimiin. EU tasolla toimittuna voidaan vaikuttaa niin autonvalmistajien tarjontaan markkinoille (lisätä kulutuskysyntää), akkutuotantoon ja sähköiseen latausinfraan kuin ohjata päästöttömyyteen tarkoin harkituilla päästökauppatoimilla. Muistutan viimekaudella neuvottelijana työstämästäni jo voimaan saatetusta lainsäädönnöstä, joka astui voimaankin jo, jossa latausinfraa vaaditaan jo mittavien asuintaloremonttien yhteydessä sekä parkkipaikoille, jotka ovat joko julkisten rakennusten tai kauppakeskusten yhteydessä. Joskus tätä ymmärrystä en näe kustannustukikeskusteluissa, kun ajattelen niukkojen tukitarpeiden kohdistuksen vapaaehtoisesti lainsäädäntöä nopeammin eteneville edistyksellisille kohteille tarpeellisemmaksi, kuin lain jo vaatimille kohteille.

Digitalisaatio, datatalous ja tekoäly

Digitalisaation, datatalouden ja tekoälyn merkitys EU:n kilpailukyvylle on keskeinen. Digitalisaation hyödyntämisen mahdollistamiseksi tuetaan yhteyksien rakentamista ja yhteistä eurooppalaista kyvykkyyttä. Suurimpana rahallisena osoituksena tästä on mittavan elpymisvälineen kohdistuavaatimus osoittaa 20 prosenttia kansallisisti suunnitelluista kuluista digitalisaation mahdollisuuksien edistämiseen.

Painotan, että EU:n dataan liittyvän tällä kaudella annettavan lainsäädännön tavoitteena on helpottaa datan saatavuutta, yhteentoimivuutta ja rajatylittävää siirrettävyyttä ja samalla myös teknologian kehittämistä (esim DGA datan hallinta asetus). Etenkin PK-yritykset tarvitsevat tukea kyetäkseen hyödyntämään digitalisaation mahdollisuudet kuitenkin myös turvaten kasvumahdollisuuksiaan myös datataloudessa. Yhteisen säätelykehikon idea on tukea mahdollisuutta hyödyntää sisämarkkinointa, aivan kuten talouden saralla on haettu kasvua traditionaalisemman toiminnan aikana. Nyt huomioidaan erityisesti ns teollisen datan (ei-henkilödatan) määrän voimakas kasvu, ja tämän hyödyntämisen mahdollisuudet nimenomaan teollisuuden kilpailukyvyn vahvistamiseksi Euroopassa. Kasvavia datavarantoja ja datatalouden hyötyjä ei haluta päästää valumaan vain EU:n ulkopuolisten digijättien käsiin (syksyllä odotetaan Data Act, data lakia). Suurimmille toimijoille on esitetty kasvaneen vallan myötä myös kasvavia vastuita ja pelisääntöjä markkinoilla (ns DSA datan palveluasetus ja DMA datan markkina-asetus).

Suomen tulee aktiivisesti osallistua EU:n yhteisiin rahoitushankehakuihin ja ennenkaikkea osallistuttava toimintoihin, joilla tuetaan EU:n yhteisen datatalouden ja data-avaruuksien luomista. Tällaisia hankkeita ovat etenkin Digital Europe -ohjelma*) ja sen sisältävät Data Space Support Center, Digitaaliset innovaatiohubit sekä Horisontti Euroopan -tutkimushankkeet (95,5 mrd e t&k hankkeisiin, jonka elvytysosion 5 mrd e osasta valtioneuvosto arvioi Suomen saannoksi 110 me). Kaikkiin yleisiin EU ohjelmien saantiin vaikuttaa hakuaktiivisuus ja tietysti menestyminen hauissa.

*)Digital Europe ohjelman rahoitus 2021-2027 aikana 7,6 mrd e, alustava jako:

a. 2,2 mrd e Erityistavoite 1 - teholaskenta
b. 2,1 mrd e erityistavoite 2 - tekoäly
c. 1,6 mrd e erityistavoite 3 - kyperturvallisuus ja luottamus;
d. 0,58 mrd e erityistavoite 4 - edistyneet digitaidot;
e. 1,1 mrd e erityistavoite 5 - käyttöönotto ja digitaalisten toimintojen parhaat käytänteet ja yhteentoimivuus, sisältää esim data spacet, eli sektoriaaliset data-avaruudet

Kiinnostavat lainsäädäntöesitykset tukevat myös eurooppalaisiin arvoihin ja jo säädeltyihin perusoikeuksiin perustuvan tulevaisuuden rakentamista. Selonteossa on hyvä linjaus jatkaa Suomen jo ottamaa vahvaa aktiivista otetta ihmiskeskeisen datatalouden toimijana. Konkreettisia esimerkkejä tarvitaan, myös ajatusta laajentaa toiminta - tai jopa suunnitella alun perin - EU alueen toimivuuden näkökulmasta.

EU:n data- ja tekoälypolitiikan menestys riippuu myös laajemmasta EU:n tieto- ja viestintätekniikan ekosysteemistä ja kyvykkyydestä muun muassa, valokuituteknologiassa, 5G:ssä, 6G:ssä, kvantti- ja reunalaskennassa ja suurteholaskennassa. Suomessa on aivan maailman huipputason osaamista monissa näissä aloissa ja on pidettävä huolta, ettei menestymisen esteeksi nouse pienen jäsenmaan passiivisuus tai sivuun jääminen.

Suomalainen FCAI on tärkeässä roolissa tekoälysaralla vetovastuussaan ja myös suomalaisten tutkijoiden ja yritystenkin verkostoitumisen mahdollistajana.

Näen, että tekoälyyn pohjautuvien päätösten takana toimivien algoritmien läpinäkyvyyteen ja auditointiin on kiinnitettävä huomiota, kokonaisluotettavuus vaatii tätä. Kun tekoälyyn pohjautuvissa päätökset koskevat suoraan ihmisiä ja heidän oikeuksiaan esimerkiksi julkisella sektorilla, päätöksen kohteelle on tarjottava mahdollisuus valittaa päätöksessään ja nimetty taho, joka päätöksestä on vastuussa. Tekoälyyn liittyväö ensimmäistä lainsäädäntöesitystä odotetaan parlamentissa kovasti nyt huhtikuussa.

Korostan lisäksi, että digitalisaation laajempiin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin ja etenkin työntekijöiden asemaan digitalisoituvassa työympäristössä on kiinnitettävä ajoissa huomiota. Työntekijöiden ja aikuistenkin koulutuksesta on huolehdittava ja työntekijöiden tulee saada tietää miten, missä, milloin ja miksi dataa heistä työsuhteen aikana kerätään.

Unionin kasvupotentiaali riippuu väestön ja työvoiman osaamisesta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ohjelmistosuunnitteluun, tieto- ja viestintätekniikan huippukykyjen kouluttamiseen ja työskentelyyn houkuttelemiseen Euroopassa sekä yleiseen digi- ja datalukutaitoon.

Kyperturvallisuus ja digitalisaatio

Kyky reagoida kyperturvallisuusriskeihin on mitä oleellisin osa digitalisaatiota. Autoihin asennettiin turvavyöt ja monta muuta turvallisuutta lisäävää sääntöä liikenteeseen. Samoin digitalisaatio tulee edistymään, mutta sääntöjä ja turvallisuusrakenteita tulee rakentaa koko ajan rinnan. Selonteko mainitsee jo ensimmäisissä otsikoissaan ilmastomuutoksen ja digitalisaation suurimmiksi trendeiksi ja geopoliittisen muuttuneeseen toimintaympäristöön ”Unionin on vastattava tähän tilanteeseen tukeutumalla yhteisiin arvoihinsa, edistämällä määrätietoisesti tavoitteitaan, vahvistamalla strategista toimintakykyään ja puolustamalla monenkeskistä yhteistyöhön”.

Näen haasteena Suomessa muodostaa toimiva kokonaisuus digitalisaation ja esim kyperturvallisuuden huomioimisessa niin, ettei asia siiloudu turvallisuuspolitiikan, ulkopolitiikkan, kauppapolitiikan, innovaatiopolitiikan ns digitalisaation eli juuri LiV vastuulle kuuluvien lainsäädäntöjen siiloihin. Tuota kokonaisuutta EU koettaa koordinoida myös komission tasolla. Parlamentissakin kaikki digitalisaatioon liittyvä lainsäädäntö käy monta kisailua vastuuvaliokunnista. Eurooppalainen resilienssi vaatisi tiukan yhteisen näkemyksen, jota jäsenmaiden tulisi sitten kyetä vielä toteuttamaan. Strategisessa autonomiassa tämä kysymys on läsnä, vaikka tavoitellaankin avointa taloutta ja kauppaa samaan aikaan. Onko tietoverkkomme, puolijohdinriippuvuutemme, verkkoturvallisuusyrityksemme jne riippuvuus tai haavoittuvuus liian suurta... Näiden asioiden käsittely voi tarkoittaa myös epäilyttävien tahojen, yritysten tai valtioiden toimintamahdollisuuksien rajoittamista, esim investointien rajoittamista Eurooppaan.

Unionia rakentaessa digitalisaatiotaan arvojensa pohjalta ja perusoikeuksia kuten yksityisyyttä ja demokratiaa tukien, EU:n on tehostettava toimia samanmielisten kolmansien maiden kanssa kansainvälisillä ja monenvälisillä foorumeilla ja kahdenvälisissä ja kauppaa koskevissa neuvotteluissa. Näissä kaikissa tukisi voida sopia uusista kansainvälisistä eettisistä ja teknisistä normeista, joilla säädellään uusien teknologioiden, kuten tekoälyn, kehittymistä ja käyttöä. Neuvotteluyhteyksiä on ja sopimuksia odotetaan muutaman vuoden sisään esimerkiksi OECD:stä (tekoäly ja verotus) ja WTO:sta (eCommerce).

Lisätietoja:

Miapetra Kumpula-Natri

Euroopan parlamentin jäsen

miapetra.kumpula-natri@ep.europa.eu

0505113004